

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

УДК 37.091.2

Базиль Л. О.*

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СПЕЦКУРСІВ У ФОРМУВАННІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

У статті на основі теоретичного аналізу навчальних планів підготовки фахівців за спеціальністю учитель української мови і літератури, висвітлено роль і значення спецкурсів і спецсеминарів у формуванні літературознавчої компетентності як складного цілісного комплексу, що поєднує в собі освітньо-змістовий, ціннісно-орієнтаційний, діяльнісно-практичний компоненти.

Ключові слова: літературознавча компетентність, спецкурс, спецсеминар, учитель української мови і літератури.

В умовах функціонування інформаційного полікультурного простору актуалізовано суспільну роль учителів української мови і літератури й істотно підвищено вимоги до якісного рівня їх професійної підготовки. З огляду на динамічний розвиток сучасного літературно-мистецького процесу, зміщення акцентів у системі цінностей людства, оновлення літературознавчої науки, що породжують необхідність зміни технологій вивчення української літератури, збільшено значущість літературознавчої компетентності у професійно-особистісній структурі педагога-філолога. Відтак у просторі фахової освіти майбутніх словесників виникає проблема реформування літературознавчої підготовки на засадах компетентнісного підходу. Результатом такої підготовки має бути літературознавча компетентність.

Різномасштабні питання літературознавчої освіти майбутніх філологів перебувають у колі наукових інтересів Н.М.Білоус, О.Є.Бондаревої, Л.В.Бутенко, О.А.Галича, В.В.Гладишева, А.В.Градовського, С.О.Жили, О.О.Ісаєвої, Г.Д.Ключека, А.В.Козлова, О.М.Куцевол, В.І.Марка, Л.Ф.Мірошніченко, М.К.Наєнка, Є.А.Пасічника, В.І.Пахаренка, Т.С.Пінчук, В.Ф.Погребенника, О.М.Семенов, А.Л.Ситченка, Б.І.Степанишина, Г.Л.Токмань, З.О.Шевченко, В.І.Шуляра та ін. Наукову діяльність учені спрямовують на вивчення методологічних і теоретичних засад фахової підготовки філологів, шляхів і засобів удосконалення освітнього процесу у вищих навчальних педагогічних закладах, проблем формування у студентів готовності до здійснення різних видів професійної діяльності.

Дослідники активно працюють над розробкою науково-теоретичних концепцій, експериментальних методик, апробують різні моделі оптимізації вищої педагогічної, професійної і філологічної освіти, що передбачає реформування організаційних процесів, її структури, змісту, принципів взаємодії з практикою й інноваційними процесами освітніх інституцій. Однак проблемі розробки й упровадження спецкурсів, що сприяють формуванню літературознавчої компетентності, не приділено належної уваги.

З огляду на зазначене, у статті шляхом теоретичного аналізу навчальних планів, освітньо-професійних програм підготовки учителів української мови і літератури, навчальних програм курсів і практичного досвіду діяльності ВНЗ з'ясуємо роль і значення спецкурсів

* © Базиль Л. О., 2012

і спецсеінарів у формуванні літературознавчої компетентності майбутніх фахівців. Для досягнення мети статті уточнимо сутність понять «літературознавча компетентність учителя української мови і літератури», «спецкурс», «спецсеінар»; з'ясуємо нормативні вимоги щодо впровадження у навчальний процес ВНЗ курсів вільного вибору студентів; визначимо роль спецкурсів і спецсеінарів із літературознавчих дисциплін у формуванні літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури.

У контексті нашого дослідження, що ґрунтується на загальнотеоретичних підходах (системний, синергетичний, діяльнісний, особистісно-розвивальний, герменевтичний, культурологічний, екзистенціальний тощо), літературознавчу компетентність розуміємо як цілісний багаторівневий комплекс властивостей особистості, який забезпечує ефективне, раціональне і творче використання літературознавчих знань і філологічних умінь для вирішення завдань шкільної літературної освіти, пов'язаних із успішною адаптацією людини в суспільстві. У статті виходимо з позиції, що літературознавча компетентність як професійно-особистісний феномен має складну структуру елементів, об'єднаних у просторі освітньо-змістового, ціннісно-орієнтаційного і практично-діяльнісного компонентів [1].

Основні вимоги до формування сукупності літературознавчих знань і філологічних умінь учителів-словесників закладено в освітньо-кваліфікаційних характеристиках, навчальних планах, освітньо-професійних програмах, програмах із навчальних курсів, науково-методичних посібниках для підготовки фахівців зі спеціальності «Філологія. Українська мова і література». Модернізацію літературознавчої підготовки на засадах компетентнісного підходу обумовлено стандартами вищої освіти України, що становлять собою систему компонентів, у яких детерміновано «цілі й цінності, зміст і результати, основні характеристики освітніх програм, нормативну структуру освітнього процесу, його об'ємну та часову структуру у загальнодержавній, галузевій площинах та в середовищі окремих ВНЗ з орієнтацією на поетапне та підсумкове діагностування ступенів досягнення цілі, рівнів освіти та освіченості у масштабах країни та її адміністративних територій, на можливість порівняння і зіставлення їх у світовому просторі» [2, с. 311].

Основна ідея організації літературознавчої підготовки на засадах компетентнісного підходу полягає в наданні студентам можливості самостійного усвідомленого пошуку необхідної інформації, її інтерпретації й аналізу для отримання нового знання вже з першого курсу навчання. При цьому ефективною організаційною формою є спецкурси і спецсеінари літературознавчої тематики.

В інформаційному просторі спецкурс визначають як структурний компонент професійного циклу, що забезпечує спеціальну підготовку (або спеціалізацію), і є особливою формою організації лекційних занять, змісту яких притаманні високий рівень новизни і деталізоване вивчення наукової проблеми [14 с. 164; 12, с. 206]. Спецсеінар традиційно розуміють як специфічну організаційну форму сеінарських занять, під час яких студенти можуть виступати з науковими доповідями, підготовленими на основі проведених досліджень із окремої проблеми.

Наведена позиція аргументує думку, що спецкурси літературознавчої тематики мають науково-теоретичний характер щодо вивчення конкретного питання, й поглиблюють знання студентів з фольклору, історії, теорії літератури, літературної критики, герменевтики, текстології, порівняльного літературознавства, літературного джерелознавства, евристики, археографії, палеографії, читачезнавства, елементи яких входять до структури освітньо-змістового компонента літературознавчої компетентності [1, с. 6].

Спецсеінарам із літератури притаманна практико-діялісна своєрідність осмислення окремої наукової проблеми літературного процесу. Означена форма організації навчальних занять сприяє формуванню навичок правильної читацької діяльності, умінь аналізувати художні, наукові, публіцистичні тексти (як у роздрукованому, так і в електронному, мультимедійному форматах), позитивно впливає на розвиток методологічної літературознавчої

культури, читацької свідомості, навичок інформаційного пошуку, що складають основу ціннісно-орієнтаційного й діяльнісно-практичного компонентів літературознавчої компетентності [1, с. 7].

Вперше вузькотематичні навчальні курси у фахову підготовку педагогів-філологів було запроваджено наприкінці 50-х – на поч. 60-х рр. ХХ ст. з метою залучення студентів усіх курсів до масштабної колективної дослідницької праці. Відтак у процесі дослідження конкретної проблеми окремої галузі знання поступово утворювався науковий гурток. Кожний із гуртківців виконував індивідуальне дослідження за самостійно обраною темою. Однак усі студенти працювали за єдиним напрямком (літературознавчим методом чи підходом до осмислення явищ літературного процесу), попередньо визначеним у змісті спецкурсу [13].

Нині, згідно з чинними навчальними планами підготовки вчителів української мови і літератури у системі професійної підготовки філологів, нормативні курси становлять 70% від загального учбового навантаження студентів, а варіативні (курси за вибором ВНЗ і курси за вибором студента – спецкурси) – 30%. Кількість годин, відведених на вивчення блоку літературознавчих дисциплін, у класичних і педагогічних університетах суттєво не відрізняється. У вищих навчальних закладах дотримуються структурно-логічної схеми реалізації літературознавчої підготовки, загальної концепції літературознавчої освіти «бакалавра філології» та вимог нормативних документів до навчальних планів підготовки вчителів української мови і літератури (рис.1).

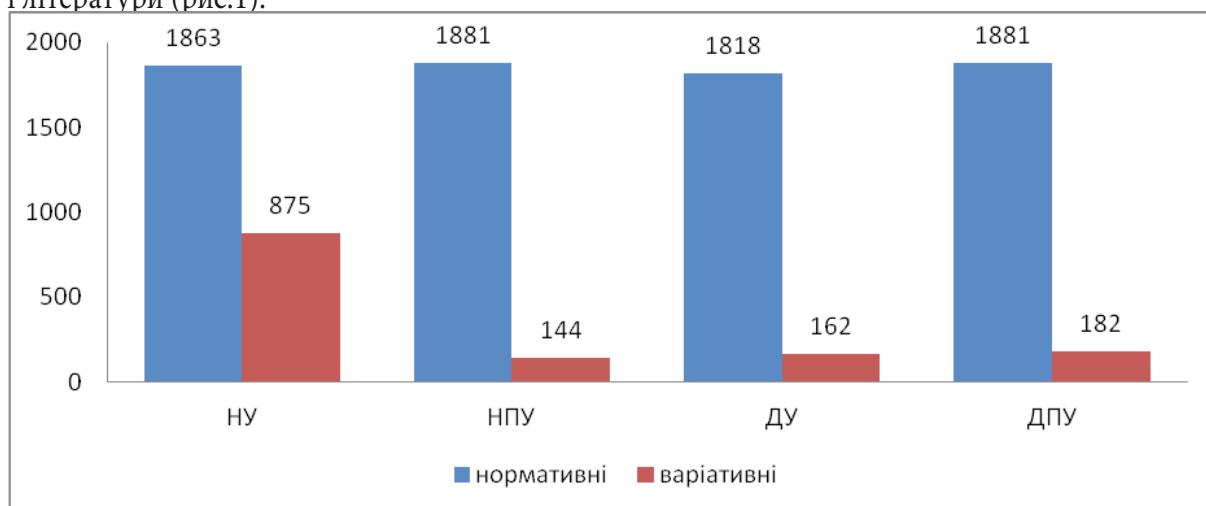

Рис. 1. Співвідношення між нормативними і варіативними літературознавчими курсами у класичних і педагогічних ВНЗ

Як бачимо з діаграми, співвідношення нормативних і варіативних дисциплін залежить від специфіки закладів (класичний/педагогічний ВНЗ, національний чи державний), освітніх традицій навчального закладу, спеціалізацій підготовки («Художня культура», «Українознавство», «Зарубіжна література», «Редагування літературних і освітніх видань», «Бібліотекознавство» тощо), наукової комплексної теми кафедри, а також, – як справедливо визнає академік М. З. Згуровський, – «від особистісних знань, умінь і «професійних кондицій» науково-педагогічних працівників» [3].

Опанування змісту літературознавчих дисциплін відбувається протягом IV (ОКР «бакалавр»), V (ОКР «спеціаліст») чи VI (ОКР «магістр») років навчання за чітко вираженою закономірністю збільшення науково обґрунтованої інформації про літературний процес. Відтак формування літературознавчої компетентності є цілісним, складним і безперервним процесом на фоні літературознавчої освіти. Стратегічною його метою є утворення у свідомості студентів цілісного уявлення про образ літератури, поглиблення літературознавчих знань і розвиток

філологічних умінь, які у своїй сукупності забезпечують успішність виконання усіх видів літературознавчої праці під час професійної діяльності.

Запровадження спецкурсів здійснюється відповідно до основних положень нормативних документів ВНЗ за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст», «магістр». При цьому в класичних ВНЗ спецкурси з літературознавчих проблем студенти починають опанувати з I–II курсу (наприклад, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський НУ імені І. Франка, Прикарпатський НУ ім. В. Стефаника), у педагогічних – з III (наприклад, Вінницький ДПУ імені Михайла Коцюбинського, Глухівський НПУ ім. О. Довженка, Кіровоградський ДПУ ім. В. Винниченка) або IV курсів (наприклад, Чернігівський НПУ ім. Т. Шевченка).

Кількість годин, відведених на опанування спецкурсів, складає 54–72 год. (у педагогічних ВНЗ) до 350 год. на кожен дисципліну – у класичних. Таку різницю пояснюємо специфікою напрямів підготовки: 020303 – «Філологія. Українська мова і література» (у класичних ВНЗ), і 030501 – «Філологія.* Українська мова і література» (у педагогічних ВНЗ), спеціалізаціями, що визначають мету, завдання, об'єми змістового матеріалу кожного спецкурсу, а також відповідне науково-методичне забезпечення.

Цикл дисциплін вільного вибору студентів у системі літературознавчої освіти складають у середньому 3–5 спецкурсів із літератури і 3–5 спецсеминарів. Зокрема, у Криворізькому ДПУ передбачено опанування 7 елективних курсів, в Уманському ДПУ ім. П. Тичини – 2 спеціальні дисципліни літературознавчого циклу. Студенти Миколаївського ДУ ім. В. О. Сухомлинського і Херсонського ДУ студіюють зміст 3 елективних літературознавчих курсів. У національних педагогічних університетах (Полтавському і Чернігівському) майбутні вчителі української мови і літератури вивчають 3–4 літературознавчі спецкурси.

Спецкурси з літератури у вищих навчальних педагогічних закладах уможливають поглиблення літературознавчих знань і філологічних умінь шляхом виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань. Основна їх мета – підготувати майбутніх словесників до виконання різних видів літературознавчої праці, обумовлених специфікою професії вчителя української мови і літератури.

Завдання спецкурсів і спецсеминарів спрямовано на підвищення рівня теоретичних знань, розвиток дослідницьких умінь студентів, розширення їхнього професійного світогляду, вироблення філологічної культури, формування готовності до літературознавчої діяльності. Ключові об'єкти змістового наповнення лекцій спецкурсів і доповідей студентів на спецсеминарах – актуальні проблеми літературознавчої науки, явища літературного процесу, історико-літературні факти, літературно-критичні розвідки, які ще недостатньо висвітлені в навчальних посібниках, підручниках з історії, теорії літератури та літературної критики. Наукові ідеї, поодинокі запропоновані у наукових розвідках чи спеціальних монографіях, мотивують студентів до поглибленого засвоєння знань, а відтак сприяють професійному розвитку, стимулюють до постійної самоосвіти і самовдосконалення у фаховій праці.

Логіка думки зумовлює до аналітичного огляду навчальних програм окремих дисциплін вільного вибору студентів у напрямі формування літературознавчої компетентності. Вартим уваги вважаємо досвід Черкаського НУ ім. Б. Хмельницького, де значна увага приділяється формуванню навичок компаративного аналізу художніх текстів; НПУ імені М. П. Драгоманова, в якому у студентів формують уявлення про феномен фольклоризму і взаємодії літератури з фольклором; Глухівського НПУ ім. О. Довженка, на базі якого літературознавча підготовка здійснюється на текстоцентричній основі; Чернігівського НПУ імені Т. Шевченка, де майбутні вчителі усвідомлюють взаємозв'язок різних видів мистецтва і методику вивчення української літератури в загальноосвітніх закладах на загальнокультурному тлі; Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського, в якому одним із завдань літературознавчої підготовки є вироблення креативно-творчих умінь студентів; Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка, на базі якого вихованці осмислюють літературний процес на основі аналізу художньо-біографічної

прози; Мелітопольського ДПУ ім. Богдана Хмельницького, в якому особливу увагу приділено формуванню у студентів уявлення про феноменальність історичних творів, виробленню вмінь здійснювати аналіз творів на засадах структуралізму, інтертекстуальності; Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Г. Сковороди, де опанування літературознавчих курсів здійснюється на засадах екзистенціально-діалогічної філософії мистецтва.

Актуальними в умовах профілізації шкільної освіти є спецкурси з проблем осмислення здобутків художньої літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст. – це «Сучасна українська література», «Шляхи і проблеми розвитку новітньої української літератури (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.)», «Постмодерна література», «Українська література кінця ХХ ст.», уведені в усіх ВНЗ до змісту навчальних планів ОКР «спеціаліст», «магістр».

Аналіз робочих навчальних програм і науково-методичного забезпечення зазначених спецкурсів показав, що в них закладено вимоги до формування у студентів літературознавчої компетентності.

Розглянемо, на поглиблення яких структурних компонентів літературознавчої компетентності спрямовано окремі спецкурси. Серед основних її складників – наявність світоглядної позиції про художню літературу і художній твір як про складну систему взаємопов'язаних елементів, художньо значимих тільки у складі цілого; знання про основні підходи, методи і прийоми сучасного аналізу літературного твору, вміння обрати найбільш оптимальні технології для аналізу конкретного мистецького явища, навички вільного оперування літературознавчими знаннями для осмислення явищ літературного процесу. На вироблення таких позицій і формування означених умінь спрямовано спецкурси: «Теоретичні основи аналізу художнього твору» (Кіровоградський ДПУ ім. В. Винниченка), «Аналіз художнього твору» (Луганський НУ ім. Т. Шевченка), «Принципи та прийоми сучасного аналізу літературного твору», «Філологічний аналіз твору» (Сумський ДПУ ім. А.С.Макаренка).

Спецкурс «Функціонування традиційних структур в українській і зарубіжній літературі» спрямовано на поглиблений аналіз і вивчення літературознавчої проблеми функціонування традиційних структур (сюжетів, образів, мотивів) у фольклорі й літературі (Мелітопольський ДПУ ім.Богдана Хмельницького) [8]. Знання історіографії традиційних сюжетів, національної специфіки процесу вивчення традиційного сюжетно-образного матеріалу, основних традиційних структур, їхнього місця в українському літературному процесі та ролі у збереженні національної пам'яті й уміння виконувати літературознавчий аналіз творів, об'єктивно їх оцінювати, безперечно, входять до літературознавчої компетентності вчителя української мови і літератури.

В умовах новітніх поглядів на українську класичну літературу значний потенціал для формування літературознавчої компетентності закладено у спецкурси і спецсемінари за творчістю Марка Кропивницького, Івана Карпенка-Карого, І.Я.Франка, О.П.Довженка. Особливе місце І.Я.Франка в українській літературі і літературознавчій науці визначає необхідність спеціальних занять, які повинні надати глибину, цілісність і завершеність усього попереднього вивчення особистості і творчості письменника у школі і ВНЗ. Зокрема метою курсів за вибором студентів: «Франкознавство», «І.Франко і проблеми теорії літератури» (Львівський НУ імені І.Я.Франка) передбачено висвітлення літературознавчої концепції І.Я.Франка щодо питань методології літературознавства, ролі і сутності мистецтва, проблем історичного розвитку літератури, націоналізації та інтернаціоналізації літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ ст., розкриття феномену дослідження національної ідеї в літературі як об'єкту літературознавчого аналізу, відображення основних проблем психології творчості, з'ясування естетичних основ художнього твору і специфіки літератури як виду мистецтва [7].

Метою спецсемінару «Довженкознавство і вивчення творчості О.П.Довженка у системі шкільної літературної освіти» (Глухівський НПУ ім. О. Довженка) є поглиблення теоретичної підготовки студентів про сучасні підходи до вивчення творчості кінодраматурга у

школі й у ВНЗ, що входить до структури освітньо-змістового компонента літературознавчої компетентності.

Недостатність наукової розробленості ключових літературознавчих проблем сучасної словесності частково заповнюються спецкурсами-спецсеминарами «Біблія і художня література», «Еволюція українського історичного роману», «Біблійні мотиви і сюжети в українській літературі», «Народний світогляд і його відбиття в українській літературі» (Кам'янець-Подільський НУ імені Івана Огієнка), «Взаємодія мистецтв під час вивчення літератури в школі» (Міжнародний економічно-гуманітарний університет імені С.Дем'янчука, Чернігівський НПУ імені Т. Шевченка), «Теорія жанрів і стилів» (Львівський НУ ім. І. Франка), «Літературні групи й угруповання міжвоєнного періоду» (Львівський НУ ім. І. Франка), «Література та ЗМІ», «Література в системі мистецтва ХХ ст.» (Чернівецький НУ ім. В. Федьковича), «Феномен драматургії в контексті сьогодення» (Глухівський НПУ ім. О. Довженка) та ін.

Опанування змістовим матеріалом означених спецкурсів поглиблює світоглядне уявлення студентів про літературу як цілісну художню систему, що є одним із важливих складників літературознавчої компетентності учителя-словесника. Саме на заняттях циклу дисциплін вільного вибору студентів майбутні фахівці мають змогу обґрунтувати теоретичні проблеми літературного процесу (взаємодія стильових течій, літературних напрямів і жанрів, сутність публіцистичних і ліричних прийомів оповіді, зміна функцій розповіді, інтертекстуальність як об'єкти наратології, творча індивідуальність, літературна естетика й її еволюція, образ автора й образ оповідача, сутність естетичної утопії, художнього хронотопу та ін.), представити й аргументовано довести власні світоглядні позиції щодо конкретних мистецьких явищ.

Дослідженню однієї з центральних проблем сучасної філології – фольклоризму літератури присвячено спецкурс «Література і фольклор» (Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова). Навчальну дисципліну спрямовано на формування у студентів умінь аналізувати «відфольклорні» явища літератури, досліджувати проблеми фольклоризму і фольклоризації в сучасній українській культурі, особливо у процесі осмислення творів молодих письменників сучасності. Змістове наповнення курсу передбачає дослідження актуальної проблеми фольклоризму авторських текстів від «Слова о полку Ігоревім» до новочасних творів.

Урахування факторів, що сприяють зверненню письменника до фольклору, і сукупність відомостей про систему і природу фольклорних і літературних жанрів, дозволяють студентам глибше зрозуміти художню структуру творів О. Ю. Кобилянської, М.М. Коцюбинського, О. П. Довженка, М. П. Стельмаха та ін., що позитивно впливає на підвищення рівня знань і вмінь, які входять до освітньо-змістового, ціннісно-орієнтаційного й практично-діяльнісного компонентів літературознавчої компетентності.

Серед умінь оцінно-зорієнтованого й практично-діяльнісного компонентів літературознавчої компетентності виокремлюємо навички аналізувати поетичні тексти. Віршованій мові притаманна своя специфіка, що спричиняє труднощі у сприйнятті і розумінні змісту поезій. Особливо складно аналізувати твори поетів-сучасників. Віршам постмодерну характерна виняткова проблематика, нова виражальна форма, різноманіття поетичних засобів, специфічні, неординарні образи, що вимагають від читача певного рівня обізнаності, ерудиції, літературної компетентності. На вироблення у майбутніх учителів української мови і літератури умінь аналізувати поетичні твори спрямовано спецкурс «Психологічні засади розуміння поетичного тексту» (РДГУ ім. Степана Дем'янчука). Метою курсу передбачено поглиблення літературознавчих знань на фоні загальної, педагогічної і вікової психології, усвідомлення підходів до розуміння художніх поетичних текстів, оволодіння практичними навичками розуміння сучасної поезії, ускладненої новотворами, у єдності поетичного змісту і конкретних форм їх втілення в індивідуальному авторському слові. Опанування матеріалу навчальної дисципліни сприяє формуванню елементів освітньо-змістового компонента літературознавчої компетентності, а саме – знань про психологічні особливості сприйняття і розуміння поетичних творів, особливості розуміння індивідуально-авторських інновацій

поетичних творів ХХ століття, основні характеристики діалогічності поетичного тексту, психологічні аспекти вивчення художнього тексту поезій у школі, динаміку дослідницьких підходів до розуміння тексту. Активність студентів на заняттях сприяє виробленню окремих елементів оцінно-зорієнтованого й практично-діяльнісного компонентів літературознавчої компетентності. Серед них – уміння «побачити» в різних структурних елементах віршованого твору втілення загальної авторської ідеї, змістового й мовного багатства; уміння розкрити внутрішній смисл поетичного твору під час його інтерпретації, навички використовувати у практичній діяльності основні методи і прийоми розуміння поетичного тексту [10].

Майбутні вчителі-словесники опановують не тільки предмети лінгвістичного і літературознавчого циклів, а й пізнають основи художньої культури та інших видів мистецтв: живопису, театру, музики, кіно, архітектури. Формування літературознавчої компетентності майбутніх учителів в умовах реформування загальноосвітньої школи, де розширюється цикл естетичних предметів, природно входячи в програми середніх і старших класів, немислимо без встановлення постійних міжпредметних зв'язків літератури з іншими видами мистецтва, що забезпечують формування у студентів естетичної спостережливості і сприйнятливості, розвитку високих естетичних смаків, підвищення загальної естетичної грамотності. У взаємодії з суміжними мистецтвами естетична сутність літератури знаходить найбільшу силу художнього впливу. Ефективний у цьому відношенні спецкурс-спецсеминар «Література в системі мистецтва ХХ ст.» (Чернівецький НУ ім. В. Федьковича). На заняттях курсу студенти аналізують новітні сценічні інтерпретації української драматургії, останні кіноверсії творів Т. Г. Шевченка, Лесі Українки, І. Я. Франка, М. М. Коцюбинського, О. П. Довженка та ін., образи персонажів творів українських письменників в ілюстраціях художників.

В умовах оновлення змісту літературної освіти в школі і недостатньої кількості високоякісних наукових джерел із методики викладання словесності переходу студентів-філологів у «нову методичну свідомість» сприяють спеціальні курси: «Літературознавча компетентність учителя української мови і літератури», «Аналіз мови художнього твору в школі», «Філологічна і методична культура словесника», «Урок літератури в школі: літературознавча і методична концепція».

Означені спецкурси і спецсеминари розширюють професійний світогляд, формують дослідницьку культуру, вдосконалюють навички роботи з теоретичними розвідками, уміння об'єктивно оцінювати художні твори й літературно-критичні розвідки, підвищують рівень філологічної і зокрема читацької свідомості, стимулюють науковий пошук.

У програмах спецкурсів-спецсеминарів кафедр літератури важливе місце відведено методичним підрозділам, які включають конкретні питання для самоперевірки, перелік текстів для аналізу з кожної теми, що сприяє закріпленню отриманих знань і застосування їх на практиці, а також вихованню професійного і творчого мислення. Відмінною рисою всіх спеціальних курсів є глибоке знання їх авторами проблем, актуальних у практиці як вузівського, так і шкільного викладання літератури. Крім володіння технікою аналізу, в літературознавчій праці важливою є наявність особистості-дослідника. Запорукою професіоналізму і творчих успіхів майбутніх учителів літератури служить постійна робота над собою і відданість навчальному предмету. У професійній діяльності вчителів бажано не лише мати якісну ґрунтовну підготовку, а й володіти вміннями формувати у школярів стійкі інтереси до творчої і дослідницької діяльності, виробляти навички відрізнити високоякісні художні зразки від кітч, поцінювати класичну і сучасну літературу, переживати важливі для духовного становлення особистості естетичні емоції, прищеплювати вишукані естетичні смаки. Саме тому розробка і включення дисциплін вільного вибору студентів у аспекті оновлення літературознавчої підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу є виправданими.

Отже, літературознавча компетентність є складним цілісним комплексом, що поєднує в собі освітньо-змістовий, ціннісно-орієнтаційний, діяльнісно-практичний компоненти, які складаються із сукупності знань, умінь, навичок, регламентованих чинними навчальними планами, програмами навчальних курсів відповідно до системи освітніх стандартів. Ефек-

тивною формою вироблення літературознавчої компетентності є спецкурси і спецсемінари, кількість яких залежить від специфіки навчального закладу, напрямів підготовки, спеціалізацій, наявності наукових шкіл, комплексної теми кафедри, наукової ерудованості викладачів й обмежується нормативними положеннями Державних стандартів вищої освіти України, стандартів ВНЗ. Формування літературознавчої компетентності є тривалим і безперервним процесом, що забезпечується оновленням літературознавчої підготовки майбутніх учителів української мови і літератури на засадах компетентнісного підходу, й передбачає розробку і запровадження варіативних курсів.

Перспективами подальшого дослідження вважаємо з'ясування факторів успішності вироблення літературознавчої компетентності майбутніх словесників у процесі опанування спецкурсів і спецсемінарів.

Список використаних джерел

1. Базиль Л.О. Літературознавча компетентність учителя української мови і літератури: навч. програма курсу [для студ. вищ. навч. пед. закладів]/ Л.О.Базиль. – Луганськ: «Ноулідж», 2011. – 150 с.
2. Байденко В. И. Образовательный стандарт. Опыт системного исследования : монограф. / В.И.Байденко – Новгород : Нов. ГУ им. Ярослава Мудрого, 1999. – 440 с.
3. Згуровський М. З. Дипломована псевдоосвіта, або Суперечності перехідного періоду у сфері вищої освіти України / М.З.Згуровський // Дзеркало тижня. - 2006. - № 6 (585)
4. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір [Електронний ресурс]: Наказ МОН України від 31.12.2004 р. №988. – Режим доступу: <http://www.education.gov.ua>
5. Марко В.П. Теоретичні основи аналізу художнього твору : навчально-методичний комплекс – Кіровоград, 2008. – 47 с.
6. Офіційний сайт Кіровоградського державного педагогічного університету імені В.Винниченка. Кафедра української літератури. – Режим доступу: http://www2.kspu.kr.ua/filology/index.php?option=com_content&task
7. Офіційний сайт Львівського національного університету імені І.Я.Франка. Філологічний факультет – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/index.html>
8. Офіційний сайт Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Філологічний факультет – Режим доступу: http://filolog.mdpu.org.ua/index.php?option=com_mtree&task
9. Офіційний сайт Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Інститут української філології. – Режим доступу: <http://www.iuf.npu.edu.ua/index.php>
10. Психологічні засади розуміння поетичного тексту. Програма навчального спецкурсу для студентів спеціальності 6.020303 «Філологія» / розробник Ніколайчук І.О. – Рівне: РДГУ, 2008. – 24 с.
11. Семенов О.М. Тенденції літературознавчої підготовки у вищій школі / О.М.Семенов // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №12. – С. 13 – 17.
12. Стефановская Т.А. Технология обучения педагогике в вузе. Метод. пособ. – 2-е изд. / Т.А.Стефановская. – М. : Изд-во «Совершенство», 2000. – 272 с.
13. Фохт У.Р. О перестройке высшего педагогического образования / У.Р.Фохт // Сборник научных трудов. – М. : Наука, 1969. – Вып. 126. – С. 79 – 86
14. Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. /Под ред. С. Я. Батышева. – М. : АПШ, 1999. – 440 с. - Т. 3.

In the article on the basis of theoretical analysis of curricula for training the Ukrainian language and literature teachers the role and importance of special courses and seminars in the formation of literary competence as an integral complex which combines educational, valuable-orientation, practical components is described.

Key words: *literary competence, special courses, special seminars, Ukrainian language and literature teacher.*